

*Максимець О. М.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри математики, інформатики та академічного письма
ЗВО «Подільський державний університет»*

РОЗВИТОК СУФІКСАЛЬНОЇ СЛОВОТВІРНОЇ ПІДСИСТЕМИ ІМЕННИКІВ ІЗ ТРАНСПОЗИЦІЙНИМ ЗНАЧЕННЯМ ОПРЕДМЕТНЕНОЇ ДІЇ (УТВОРЕННЯ ІЗ СУФІКСОМ -ЕНН(Я))

Анотація. Деривати із загальним словотвірним значенням опредметненої дії становлять значну групу лексики в українській мові. Систему формантів, що беруть участь у творенні зазначених іменників, складають праслов'янські, власне українські та запозичені суфіксальні морфеми. У роботі ми визначаємо лексико-словотвірні групи віддієслівних іменників, що творяться за допомогою суфікса -енн(я), простежуємо їх динаміку та визначаємо сфер функціонування.

Зазначений суфікс продукує похідні, які можна об'єднати у 7 лексико-словотвірних груп. Формування 6 з них сягає давньої руськоукраїнської та середньоукраїнської мови, причому до кінця XVII ст. окремі з них (назви станів, іменники на позначення морально-етичних відносин, взаємин) є вже досить численними, а протягом XVIII–XX ст.ст. їх склад помітно збагачується, наприклад: знесилення, засмучення; винувачення, опоганення тощо. Проте більшість із давніх за часом виникнення ЛСГ у новій українській мові залишаються кількісно обмеженими. Лише у першій половині XX ст. зростає продуктивність розгляданого дериваційного типу у творенні іменників на позначення інтелектуальної діяльності (доведення, дослідження) та ін., однак у другій половині XX ст. його продуктивність падає. У XIX ст. дещо активізується процес творення віддієслівних іменників на позначення комунікативної діяльності (виголошене, тлумачення) та волевиявлення людини (смирнення, нищення), але протягом XX ст. їх склад практично не поповнився. Непродуктивно залишається модель ДО + -енн(я) і для девербативів на позначення обрядів, звичаїв, традицій (благословення, хрещення). Власне на ґрунті нової української мови формується ЛСГ іменників із суфіксом -енн(я) на позначення переміщення, пересування: наближення, перевезення. Похідні такого типу фіксуються обстеженими джерелами з XVII ст. Кількісне зростання цієї ЛСГ спостерігається в кінці XIX і триває протягом XX ст.

Ключові слова: словотвір, опредметнена дія, іменник, суфікс, історія, розвиток.

Постановка проблеми. Своєрідність дериваційної структури та особливості семантики віддієслівних іменників зумовили чималий інтерес до їх вивчення. Ці деривати є наслідком транспозиції дієслівної основи в іменникову, тобто називають дії, дають їм «імена». Відзначаються досить широкими можливостями.

За структурними ознаками такі іменники утворюють багату і складну систему лексико-словотвірних типів. Ця система формувалася протягом тривалого історичного періоду. За струк-

турними ознаками такі іменники утворюють багату і складну систему лексико-словотвірних типів, що формувалася протягом тривалого історичного періоду. Тому поряд зі спільнослов'янськими суфіксами (-нн(я), -тт(я), -Ø, -б(а), -ок, -нин-а, -н-я) в українській мові наявні суфікси іншомовного походження (-аці(j), -аж, -ур(а)). Кожен словотвірний тип на позначення опредметненої дії характеризується певними семантичними особливостями. Саме цим і зумовлюється активність вжитку іменників кожного словотвірного типу та сфера їх стилістичного використання [1, с. 115]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному мовознавстві предметом розгляду стали походження, склад та продуктивність транспозиційних формантів, що беруть участь у творенні згаданих похідних, їх мотивувальна база тощо [2, с. 128; 3, с. 111–113; 4, с. 86–95].

Учені відзначають, що дослідження словотвірної структури віддієслівних іменників сучасної української літературної мови як мікросистеми взаємозалежних елементів, що склалася у процесі еволюції мови та формування її літературного різновиду, має значний теоретико-пізнавальний і практичний інтерес [5, с. 35].

Дериваційний аспект вивчення віддієслівних похідних дав підстави для вибудови концепції словотвірної категорії опредметненої дії [6, с. 143–144; 7, с. 22–28] або категорії опредметнених значень дієслівних предикатів [8, с. 207]. В.Олексенко підкреслює, що “за своєю природою і механізмом утворення словотвірна категорія опредметнених значень дієслівних предикатів належить до словотвірних категорій особливого типу” [там само].

Мета нашої розвідки полягає в тому, щоб визначити дериваційну структуру віддієслівних іменників із суфіксом -енн(я), проаналізувати лексико-словотвірні групи зазначених дериватів, простежити їх динаміку та визначити сферу функціонування.

Виклад основного матеріалу. Продуктивність цього форманта у праслов'янській мові була досить високою, тому він вивчений краще, ніж інші суфікси. Наслідки його участі в дериваційних процесах у всіх слов'янських мовах збережені й дотепер. Виникнення суфікса сягає індоєвропейського періоду [3, с. 136]. Іще на початку XX ст. висувалася гіпотеза, що цей формант виступав у складі первинних субстантивованих прикметників середнього роду на -ие.

Суфікс -ьје у праслов'янській мові, творячи абстрактні назви середнього роду, міг приєднуватися до іменників, і до прикметників, і до дієслів. Формант -ьје має варіанти -тъје,

-e(n)je. Склад їх свідчить про те, що мотивувалися вони пасивними дієприкметниками минулого часу [9, с. 217].

Активно творилися за допомогою варіантів суфікса **-ьје** девербативні іменники. Структурна співвідносність цих дериватів з основами пасивних дієприкметників, утворених головним чином від основ перехідних дієслів, зумовила, у свою чергу, мотивованість девербативів на **-енн(я)** переважно перехідними дієсловами: *жарення, крохмалення, утлюження*. Лише в окремих випадках девербативи з формантом **-енн(я)** утворюються від неперехідних дієслів, як-от: *марення, рибалення, ходження* тощо.

Хоча, відзначає В.Олексенко, розглядані похідні, здатні утворюватися від обох членів корелятивної видової пари (порівн. *вантажити – вантаження, навантажити – навантаження*), “деякі іменники на **-енн(я)** семантично однаково асоціюються з обома видовими формами твірного дієслова, напр., іменник *закінчення* є дериватом обох дієслівних форм – *закінчувати і закінчити; осудження* співвідноситься з формами *осуджувати і осудити*” [10, с. 211].

Розглядані деривати є репрезентантами номенів тривалої незавершеної дії, наприклад: *а от вандровок вас бгу в(ь) хранєніє вручаю* (Зин 64), *для разсмотрєнія дїль* (ДДГ 1774 189); *выгоєньє “лікування”* (Б-Н 88), *розваженъє* (315), *пищенне “баловство”* (Писк 87), *важення* (122), *волоченє* (Ж 119), *копиченє* (365), *кормленє* (367), *курєнє* (391), *сушенє* (939), *творєнє* (953), *тлумєнє* (969), *робленє* (809), *стереженє* (918), *торочєнє* (977), *варєння* (Тимч 28), *провадження* (30), *перевитрення “провітрювання”* (31), *городження* (81), *вороження* (ЛексФр 42), *гладження* (51), *родження* (206), *роблення* (УміСп 225), *лагоження* (330), *їдення* (397), *мічення* (865), *вибавлення* (Гр I 144), *служєння* (IV 153), *бруднення* (СУМ I 240), *дрібнення* (II 413), *жарєння* (509), *нишпорєння* (V 416), *палєння* (VI 24), *парєння* (68), *печєння* (347), *правлення* (VII 505), *пряження* (VIII 366) та багато інших.

Для розглянутих похідних властиві і значення результативної дії, яке формується під впливом семантики мотивувальних дієслів доконаного виду: *оновлення* (СМШ II 29), *прочтеніє* (177), *відродженє* (Ж 102), *закінчення* (ЛексФр 76), *постриження* (186), *укладєння* (242), *виповнення* (УміСп 142), *забруднення* (СУМ III 29), *забур’яєння* (33), *звільнення* (482), *озвучєння* (V 650), *оселєння* (758), *осучаснення* (794), *підкрєслєння* (VI 443), *успішєння* (504), *ухалєння* (526) тощо.

Дослідники відзначають, що “реалізована граничність у семантиці дієслів – мотиваторів забезпечує переважання субстантивного компонента в структурі девербативів на **-енн(я)**, унаслідок чого вони набувають додаткових предметно-результативних значень (пор.: *ускладнення після грипу*)” [11, с. 168–169].

Формант **-енн(я)** у новій українській мові взяв участь у творенні кількох лексико-словотвірних груп.

1. Назви процесів, пов’язаних із інтелектуальною діяльністю людей. У пам’ятках кінця XVII–XVIII ст. зафіксовано невелику кількість розглянутих іменників: *для ихъ обучєнія грамоти* (ДДГ 1758 76), *началь учєніє отъ нижшихъ классовъ* (1778 101), *до поважного разъсужденія и уваги суду войсковому Енералному подаю* (ДНРМ 1713 63). У другій половині XIX – початку XX ст. продуктивність цього ЛСТ помітно не зростає: *множення* (Ж 447), *доходження* (Тимч 38), *лічення* (ЛексФр 116), *вивчення* (Гр I 151), *доводження* (404), *вимислення* (Яв 89), *домислення* (198). Проте вже в першій поло-

вині XX ст. кількість дериватів у межах цієї групи значно збільшується, наприклад: *ділення* (К I 410), *доведєння* (422), *дослідження* (449), *збаження* (II 165), *мислення* (515), *обчислення* (III 76), *осмислення* (162), *ототоження* (181), *полічення* (285), *рішення* (V 68), *уявлення* (VI 269), *учєння* (368), *помноження* (IV 117), *поучєння* (275), *усвідомлення* (VI 226), *числення* (435). У XIX – першій половині XX ст. група утворень відповідного лексико-словотвірного типу в основному сформувалася. Обстежені джерела другої половини XX ст. реєструють лише поодинокі похідні, не фіксовані лексикографічними та іншими працями попереднього періоду: *вирішення* (СУМ I 472), *примислення* (VII 671).

2. Іменники на позначення переміщення, пересування. Згадані деривати фіксуються з XVIII ст.: *с мнѣтскихъ сель отправленіє к арміѣ употребленъ* (ДДГ 1739 140), *дабы какъ скоро о приближеніѣ одного посланика зде получено будєтъ извѣстіє* (1748 61) та ін. Продуктивність зазначеного лексико-словотвірного типу зростає в кінці XIX – початку XX ст.: *висилєнє* (Ж 86), *віддалєнє* (96), *доходженє* (202), *заходженє* (279), *зближенє* (285), *їздженє* (327), *обходженє* (556), *приближенє* (739), *проскорєнє* (756), *рушенє* (845), *увєзєнє* (1001), *порушення* (Тимч 90), *переселєння* (Гр III 136), *виходження* (Яв 103) – і зберігає свою продуктивність у другій половині XX ст.: *ввєзєння* (СУМ I 302), *вивєзєння* (361), *вирушення* (477), *відправлення* (623), *входження* (791), *звужєння* (III 494), *ловлення* (IV 539), *наближення* (V 18), *об’їздження* (509), *перевєзєння* (VI 136), *перевєдєння* (136), *переміщення* (229), *перенєсєння* (236), *переправлення* (259), *підвєзєння* (402), *підвєдєння* (402), *припровадження* (716), *пришвидєння* (VIII 102), *розходження* (852), *уповільнення* (X 462), *ходження* (XI 105) та ін.

3. Найменування морально-етичних понять, взаємин між людьми. Писемні пам’ятки нової української мови кінця XVII – XVIII ст. фіксують значну кількість дериватів, що належать до цього лексико-словотвірного типу, наприклад: *До ногъ его упадаль просячи опроценія* (МатТим 1656-1771 II 49), *Теди мнѣ пристойнѣ наложитъ просити Вашей Превєлєбности вибачєня* (1655 I 128), *безъ виєлякого примушеня* (ДДГ 1708 259), *нє приворочаючи его вовєя в мужицкое повиновєніє* (1716 50), *и началъ свєкор мой з принужденіємъ ихъ спрашюват* (1719 202), *і обидь ему и озлобленій нє чинитъ* (1752 54), *ко вашєму поощрєнію* (1751 96). У кінці XVIII – на початку XIX ст. кількість новотворів у межах цієї групи значно збільшується, наприклад: *проучєнє* (ЛексКотл 50), *благоволєнє* (СМШ I 31), *отмищеніє* (II 42), *хвалєніє* (II 375), *поваженіє* (К-О II 488), *зневаженъє* (Б-Н 158), *знущенъє* (158), *ображенъє* (254), *поваженъє* (285), *погорженъє* (287) “презирство”, *привлащеніє* (299), *укривженіє* (364) “образа”, *ураженъє* (366) “образа”. Помітно зростає кількість таких утворень протягом XIX ст.: *вывдачєнъє* “вдячність” (Голов 435), *глумлєнє* (Ж 144), *дозволєнє* (193), *замирєнє* (256), *запоручєнє* (264), *занєволєнє* (258), *мирєнє* (439), *обласкавлєнє* (542), *оскорблєнє* (578), *покривдженє* (686), *приміренє* (756), *винувачєння* (ЛексФр 31), *гноблення* (52), *донєсєння* (64), *зажалєння* (75), *зганьблення* (87), *невдоволення* (138), *обвинувачєння* (147), *поздоровлення* (177), *спротивлення* (228), *упєредження* (244). Високий рівень продуктивності розгляданого словотвірного типу зберігається і протягом XX ст.: *призначєння* (УміСп 553), *заохочєння* (729), *пониження* (1059) “зневага”, *усмирєння* (1053), *боронєння* (Гр I 88), *висвідчєння* (184), *голублення* (306), *допєвєння* (422), *доручєння* (427), *засвідчєння* (II

93), зневолення (172), знищення (174), зобачення (176), зурочення (189), опрощення (III 60) “прощання”, поваження (207) “повага”, поздоровлення (263), пробачення (456), посвідчення (III 357), розлучення (IV 49), баламучення (К I 34), ваблення (107), вибачення (130), вихвалення (203), засудження (II 132), знеславлення (254), знайомлення (248), обвинувачення (III 6), опоганення (135), перепрошення (303), славлення (370), соромлення (413), спалювання (422), стеження (498), схвалення (576), винищення (СУМ I 440) тощо.

4. Іменники на позначення комунікативної діяльності людей. Обстежені джерела нової української мови кінця XVII – XVIII ст. фіксують лише поодинокі утворення, що репрезентують розгляданий лексико-словотвірний тип, наприклад: за оголошенням тоєї шкоди (ДНРМ 1704 32), и выконать съ обявленія с его третого дня ополднї (ДДГ 1750 313), по устному прошенію (1766 94). У період з XIX ст. по XX ст. творення розгляданих похідних дещо активізується: выголошенє (Ж 72), общенє (551), обясненє (552), увідомленє (1001), возвѣщеніє “оголошення” (Тимч 41), тлумачення (УміСп 332), науцення (696) “намова”, завідомлення (771), повідомлення (967), пояснення (Гр III 398). Проте протягом XX ст. цей лексико-словотвірний тип високої продуктивності не набуває: висловлення (СУМ I 489), канючення (IV 91), мимрення (709), провіщення (VIII 138), проголошення (154), роз’яснення (872), сповіщення (IX 551) тощо.

5. Назви стану людей. Обстежені джерела кінця XVII – XVIII ст. дають підставу твердити, що суфікс **-енн(я)** в утворенні іменників названого словотвірного типу був досить продуктивним, наприклад: Воливенія чиниль (МагТим 1656–1771 I 113), Въ Римѣ великое сталося збурене отъ посолства противко сенаторомъ (302) «обурення», без всякого сумнѣнія (ДДК 1739 140). Протягом XIX ст. розглядані похідні широко фіксуються писемними пам’ятками нової української мови: полпшєніє (Б-Н 290), потлумленье (295) “запаморочення”, розъятренє (Зак 506) “озлоба”, взбуренье (Голов 397) “обурення”, взбудженє (Ж 67), вотхновенє (123), заспокоєнє (272), злегченє (302), искушенє (325), мученє (460), наважденіє (465), ніженє (529), ободренє (545), улегченє (1008), задовольнення (Тимч 96). Як свідчать дані лексикографічних праць кінця XIX – початку XX ст. обсяг цієї групи в зазначений період помітно збільшується, наприклад: втомлення (ЛексФр 46), пробудження (196), натхнення (Саб 31), знесилення (УміСп 316), кваллення (Гр II 250), поліпшення (III 284) тощо. Стрімко зростає кількість дериватів згаданого словотвірного типу протягом XX ст.: бентеження (К I 55), виснаження (190), запалення (II 91) “піднесення, натхнення”, запаморочення (92), затмарення (144), збентеження (167), клякнення (345), озлоблення (III 107), ослаблення (160), ошелешення (197), полегшення (IV 85), послаблення (229), потьмарення (274), розбудження (V 84), стомлення (516). “Словник української мови” фіксує теж кілька утворень зазначеного типу, які в обстежених джерелах попереднього періоду не засвідчено, наприклад: затуманення (СУМ III 364), зацікавлення (397), марення (IV 626), маячення (660), наснаження (V 194) “душевне піднесення”, обрідження (566), обудження (596) “пробудження”, одурманення (643), одухотворення (644), ожвавлення (646), окрилення (680), омолодження (694), перевтілення (VI 147), пожвавлення (771), прокинення (VIII 198), розлючення (732), розслаблення (810), умиротворення (X 439), утихомирення (511).

6. Іменники на позначення волевиявлень та вчинків людей. Обстежені джерела кінця XVII – XVIII ст. фіксують невелику кількість іменників зазначеного типу, наприклад: Заборонене и незносниі утрапленя (МагТим I 1646 257), Примушенне волнихъ народовъ подь послушенство (1656-1771 I 228), дерзостное замышленіє (ДНРМ 1715 81), за позволеніємъ отца уставника (1719 99), по его веленію подписался (ДДГ 1725 180), контрове рсуючи за пограбленне сучда его мною (51). Дещо зростає кількість таких утворень протягом XIX ст., наприклад: пращенье (Б-Н 296), увєненье (365), воленіє “бажання” (83), грабленє (Ж 156), донесенє (197), завіренє (235), краджєнє (374), розграбленє (816), ствєрджєнє (917), захоплення (ЛекФр 83), рїшення (206), смирєннє (223), упокорєннє (244), нищення (Тимч 85). Протягом XX ст. цей лексико-словотвірний тип не набув високої продуктивності: запевнення (УміСп 247), знищення (Гр II 174), нівєченнє (565), осягєннє (III 74) “досягнення”, пересвідченнє (136), видвигєннє “визволення з полону” (Яв 79), викраденнє (85), перечєннє (СУМ VI 318), підтвердженнє (513).

7. Назви релігійних понять, обрядів, звичаїв, традицій

Писемні джерела нової української мови кінця XVII ст. фіксують іменники з суфіксом **-енн(я)** на позначення релігійних понять, звичаїв, обрядів: Воздвиженіємъ крестнымъ и днесъ и в суд страшный воздвигни мя отъ всѣхъ бѣдъ, да не паду страстный (ІвВел 94), за освященіємъ меня в чинъ священническій (ДДГ 1772 94). У XIX – першій половині XX ст. кількість таких утворень була досить обмежена, наприклад: благословєніє (К-О I 43), хрєщеннє (Писк 37), висьвяченє (Ж 85), освяченє (577), хоронєнє (1044), отпущєннє (ЛексФр 157), посвяченнє (184), воскрєсеннє (Гр I 257), розгрішеннє (IV 40). Протягом другої половини XX ст. чисельність іменників, що належать до цього лексико-словотвірного типу, практично не змінюється. Так, “Словник української мови” в 11-ти томах подає лише поодинокі деривати, не фіксовані лексикографічними джерелами попередніх періодів: правлення (СУМ VII 505), язичення (XI 630).

Деривати з суфіксом **-енн(я)** не мають чітко виявленої стилістичної орієнтації. Так, утворення, що є назвами інтелектуальної діяльності людей та іменники на позначення переміщення, пересування обслуговують майже всі стилі української мови, наприклад: Серце лєденіло від усвідомлення того, що лишилася сама-самісінька, як відламана гілка на шляху (Малик I 136); Перебравши спосіб мислення іспанців, він заповзявся стати таким, як вони, ба навіть заломити їхніх героїв (КЮ 1992 липень 22); Руїни я побачив тільки в Кельні, куди мене послано збирати радянських громадян для відправлення на батьківщину (ТисМик 121); Українське Дунайське пароплавання відновило транзитне лінійне перевезення зерна та інших вантажів із Центральної Європи (Україна 2005 №6-7 32) та ін.

Деривати, що є назвами стану людей, найменування морально-етичних стосунків, відносин між людьми, а також іменники на позначення комунікативної діяльності людей функціонують як у розмовному мовленні, так і в мові творів художньої літератури, рідше – у науковому стилі та публіцистиці, наприклад: Михайло з полегшенням всміхається, водночас відповідаючи на цю зливу запитань (Роздобудько 88); Приблизно отівночі Чвак К.М. стало погано, після чого вона впала і померла, ймовірно, від удущення (Любка, 124); Заняття на об’ємному матеріалі і з більшим, ніж звичайно, напруженням, завдяки викорис-

танню різних способів структурування навчальної інформації, сприяють інтенсифікації процесу навчання... (УМЛШ 1991 6 30); Коли маєте свідків, то скаржте його до суду за видурення, розумієте (Франко, 192); З огляду на те, що їхня знать переважно полонізувалася й не мала ніяких політичних інституцій, ці українці були безпорадними перед жорстоким соціально-економічним і релігійним гнобленням (ІстУкр 173), І це не виступ – це откровения (Роздобудько 94); Тунель важливіший за моє життя й зажерливі прагнення цієї зграї бандитів і вбивць ... (Любка 254), Мирне, далеко від так званих революцій, проголошення незалежності України відкрило перед нею цивілізаційний вибір (Загр 142); Деякі з цих останніх острівців, згідно з повідомленням Поло, заселені голими людьми (КЮ 1992 липень 16) та ін.

Чимало таких утворень, що зустрічаються художній літературі сьогодні є досить рідкісними, або мають суто розмовний характер, наприклад: Колишній страх перед сим чоловіком змінився на обридження і глибоку антипатію (Франко 11); Євгеній аж ахнув при такім несподіванім обороті справи, тим більше, що орочення судді не було ніяким вироком... (Франко 201).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямку. Таким чином, суфікс **-енн(я)** продукує похідні, які можна об'єднати у 7 лексико-словотвірних груп. Формування 6 з них сягає давньої руськоукраїнської та середньоукраїнської мови, причому до кінця XVII ст. окремі з них (назви станів, іменники на позначення морально-етичних відносин, взаємин) є вже досить численними, а протягом XVIII–XX ст.ст. їх склад помітно збагачується, наприклад: знесилення, засмучення, винувачення, опоганення тощо. Проте більшість із давніх за часом виникнення ЛСГ у новій українській мові залишаються кількісно обмеженими. Лише у першій половині XX ст. зростає продуктивність розгляданого дериваційного типу у творенні іменників на позначення інтелектуальної діяльності (вивчення, вимислення) та ін., однак у другій половині XX ст. його продуктивність падає. У XIX ст. дещо активізується процес творення віддієслівних іменників на позначення комунікативної діяльності (виголошенє, тлумачення) та волевиявлення людини (смирненя, перечення), але протягом XX ст. їх склад практично не поповнився. Непродуктивною залишається модель ДО + **-енн(я)** і для девербативів на позначення обрядів, звичаїв, традицій (хороненє, воскресеня, отпушення). Власне на ґрунті нової української мови формується ЛСГ іменників із суфіксом **-енн(я)** на позначення переміщення, пересування: доходженє, переселеня. Похідні такого типу фіксуються обстеженими джерелами з XVII ст. Кількісне зростання цієї ЛСГ спостерігається в кінці XIX і триває протягом XX ст.

Список скорочень джерел:

Б-Б-Н – Білецький-Носенко П. Словник української мови / Підготував до видання В.В. Німчук. Київ : Наукова думка, 1966. 424 с.

Голов – Головацький Я.Ф. Словник української мови / Науковий збірник музею української культури у Свиднику, 1982. №10. С. 311–612.

Гр – Словарь української мови : В 4 т. / Зібран. ред. журн. "Києв. старина". Упорядкував, з дод. власн. матеріалу, Б. Грінченко. Київ, 1907–1909.

ДДГ – Ділова документація Гетьманщини XVIIIст. Київ : Наукова думка, 1993. 392.

ДНРМ – Ділова і народнорозмовна мова XVIII ст. (Матеріали сотених канцелярій і рагуш Лівобережної України). Київ : Наукова думка. 1976. 415 с.

Ж – Малорусско-немецкий словарь : В 2т. Львів, 1886. 1117 с.

Загр – Павло Загребельний. Брухт. Харків : Фоліо, 2003. 399 с.

Зак – Закревський М. Старосветский пандуриста. Кн.3. Словарь малоросійських ідиомов. Москва, 1861. с. 247–628.

ІВ – Вільде І. Твори : У 5 т. Київ : Дніпро, 1967.

ІВел – Іван Величковський. Твори. Київ : Наукова думка, 1972. 189 с.

ІстУкр – Субтельний О. Історія України. Київ : Либідь, 1991. 509с.

К – Українсько-російський словник : У 6 т. / За заг. Ред. І.Кириченка. Київ : Наукова думка, 1953–1963.

КЮ – Кур'єр Юнеско. Україномовний журнал, видається під егідою Національної комісії України у справах Юнеско. 1992-1999.

ЛексКотл – Бурячок А.А., Залашко А.Т., Ротач А.О., Северин Н.Д. Лексика п'єс та од І.П.Котляревського. Київ : Вид-во КДУ, 1974. 54 с.

ЛексФр. – Лексика поетичних творів Івана Франка : Методичні вказівки з розвитку лексики / Укладачі: І.І.Ковалик, І.Й.Ощипко, Л.І.Полюга. Львів : ЛГУ, 1990. 264 с.

Любка – Карбід. Роман / Андрій Любка. Чернівці : книги. XXI; Meridian Czernowitz. 2015. 288 с.

Малик – Малик В. Твори : У 2т. Київ : Дніпро, 1991.

МатТим – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV–XVIII ст. : Підготували до видання В.В. Німчук та І.І. Лиса: В 2т. Київ Нью-Йорк, 2003.

Роздобудько – Неймовірна. Ода до радості. Роман. / Ірен Роздобудько. Київ : Нора-Друк, 2022. 368 с.

Писк – Словник: Живої народної, письмової і актової мови руських югівчань Російської і Австрійсько-Вендерської цесарії / Составил Фортунагъ Пискуновъ. Кієвъ, 1882. 310 с.

СлЛукр – Бойко М.Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки. Київ : Наукова думка, 1985. 94 с.

СМШ – Словник мови Шевченка. Київ : Наукова думка, 1964.

СУМ – Словник української мови : В 11т. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

Тимч – Русско-малоросійській словарь. Київ, 1897.

Тис Мик – Загребельний П. Тисячолітній Миколай. Київ : Довіра, 1982. **Україна** – Україна. Громадсько-політичний, літературно-художній часопис. 2004–2005.

Ум і Сп – Уманець М., Спилка А. Русско-українській словарь. Берлін, 1924. 1149 с

УМЛШ – Українська мова і література в школі. Науково-методичний журнал Міністерства освіти УРСР. 1970–1990.

Франко – Франко І. Перехресні стежки : повісті/І.Франко. Тернопіль : Навчальна книга. Богдан, 2021. 416 с.

Яв – Яворницький Д.І. Словник української мови. Катеринослав : Слово, 1920. Т.1. 412с.

Література:

1. Максимець О.М. Розвиток суфіксальної словотвірної підсистеми іменників із транспозиційним значенням предметної дії (утворення із нульовим суфіксом чоловічого роду). ISSN 2409-1154

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
Сер.: Філологія. 2019. № 41. том 1. С. 115.

2. Бевзенко С.П. Історична морфологія української мови / С.П. Бевзенко. Нариси із словоформи та словотвору. Ужгород: Закарпат. вид-во, 1960. 416 с.
3. Словотвір сучасної української літературної мови. Київ: Наукова думка, 1979. 405 с.
4. Білоусенко П. І. Нульсуфіксальне творення віддієслівних іменників у давньоруській мові. *Вісник Київського ун-ту.* 1992. № 8. С. 86–95.
5. Пінчук О.Ф. Словотвірна структура віддієслівних іменників в сучасній українській мові. Морфологічна будова сучасної української мови. Київ: Наукова думка, 1975. С. 35–82.
6. Горденська К.Г. Проблема виділення словотвірних категорій (на матеріалі іменника). *Мовознавство.* 1994. № 6. С. 22–28.
7. Гумецька Л.Л. Нариси словотвірної системи української актової мови XIV–XV ст. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. 298 с.
8. Олексенко В.П. Словотвірні категорії іменника: Монографія. Херсон: Айлант, 2001. 240 с.
9. Лагутіна А.В. Віддієслівні абстрактні іменники на **-ння** в історії української літературної мови. Дослідження з української та російської мов. Київ: АН УРСР, 1964. С. 200–222.
10. Олексенко В.П. Словотвірні категорії іменника: Монографія. Херсон: Айлант, 2005. 336 с.
11. Колібаба Л. Асиметрія словотвірних співвідношень багатозначних дієслів та іменникових девербативів. Київ: Інститут української мови НАН України, 2005. 348 с.

Maksymets O. Development of the suffixal word formation subsystem of nouns with transpositional means of objectified action (formation with the suffix **-енн(я))**

Summary. Derivatives with the general word-forming meaning of the objectified action constitute a significant group of vocabulary in the Ukrainian language. The system of formants participating in the creation of the mentioned nouns

consists of Proto-Slavic, actually Ukrainian and borrowed suffix morphemes. In the work, we define lexical and word-forming groups of verbal nouns formed with the suffix **-енн(я)**, trace their dynamics and determine the spheres of functioning.

The specified suffix produces derivatives that can be combined into 7 lexical and word-forming groups. The formation of 6 of them dates back to the ancient Russian-Ukrainian and Middle Ukrainian languages, and by the end of the 17th century. some of them (names of states, nouns denoting moral and ethical relations, relationships) are already quite numerous, and during the 18th - 20th centuries. their composition is noticeably enriched, for example: знесилення, поліпшення; винувачення, опоганення etc. However, most of the long-standing lexical and word-forming group in the new Ukrainian language remain quantitatively limited. Only in the first half of the XX century. the productivity of the considered derivational type in the creation of nouns to indicate intellectual activity (вимишлення, домишлення), etc., is increasing, but in the second half of the 20th century. its performance drops. In the 19th century the process of creating verbal nouns to denote communicative activity (виголошене, тлумачення) and the manifestation of human will (смирення, упокорення, нищення) is somewhat intensified, but during the 20th century. their composition was practically not replenished. The model ДО + **-енн(я)** remains unproductive for deverbatives denoting rites, customs, traditions (благословення, хрещення). Actually, on the basis of the new Ukrainian language, the lexical and word-forming groups of nouns with the suffix **-енн(я)** is formed to indicate movement, movement: наближення, перевезення. Derivatives of this type are recorded by surveyed sources from the 17th century. Quantitative growth of this lexical and word-forming group was observed at the end of the 19th century and continued throughout the 20th century.

Key words: word formation, object action, noun, suffix, history, development.